

Universitatea Babeș–Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Litere
Departamentul de limbi și literaturi slave

Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea

Anul V, nr. 1/2016

Editori

Katalin Balázs

Ioan Herbil

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2016

УКРАЇНСЬКИЙ І РУМУНСЬКІЙ ПОЛІМЕТРИЧНИЙ ВІРШ У ТВОРАХ ПОЕТІВ-РОМАНТИКІВ

Крістінія Паладян

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна
cristina_2007cv@yahoo.com*

Abstract. *Ukrainian and Romanian Polymetric Verse in the Works of the Romantic Poets.* The article concerns investigation of Ukrainian and Romanian poetry in terms of use polymetric compositions. This approach enables a deeper and thinner reveal the specifics – the similarities and differences – both in the poetry of neighboring peoples and adds a lot to the understanding of the evolution of European diversification in general. During the Romanticism there is a significant enrichment of metric organization works. Romantic poets produce new types of poems, new means of poetical construction. Internal modifications of poetic forms, deviation from the basic size, mix of classical and non-classical poem or verse to prose are fixed in their poems. This architectonic poetry produces new types of rhythmic expression, which we assign to polymetric designs. Polymetric design fix in both literatures: the Romanian prevalent form within two syllables sizes, in Ukrainian - forms within two and three syllables sizes. In Romanian poetry also present examples of polimetria within one meter (polyrhythmic composition). The dominant form, both in Ukrainian and in Romanian poetry stands romantic type of PC that is characterized by the absence of a dominant size. This multisegment composition consisting of different meter size thematically and compositionally equal parts that are haphazardly interspersed in the text. These forms are in Ukrainian literature: T. Shevchenko, A. Metlynsky, M. Kostomarov, P. Kulish; in Romanian: M. Eminesku, V. Aleksandri, D. Bolintyanu, B. P. Hashdeu. In general, both Ukrainian and Romanian poetry, with a help of metric enrichment through metric verse forms, represents great opportunities in developing polymetric verse.

Keywords: *versification, meter, size, polyrhythmic composition, polymetric construction, polymorphic structure.*

Однією з характерних особливостей вірша поетів-романтиків є значне збагачення метричної організації творів, яке відбувалося внаслідок якісно нового використання існуючих віршованих розмірів. Поети цього періоду створювали нові типи вірша, нові засоби віршової конструкції. В їхніх поезіях фіксується внутрішнє видозмінення віршованих форм, відхилення від основного розміру, поєднання класичного і некласичного вірша або вірша із прозою. Така архітектоніка поетичних творів виробляє нові типи ритмічної виразності, які віднесемо до поліметричних композицій (ПК).

Тлумачення цього терміна дав російський віршознавець Павел Руднев, який стверджує, що „це своєрідна художньо-мовленнева структура поетичного твору, яка складається з більш або менш тематично автономних ланок, „шматків”, що написані різними віршовими розмірами і навіть чергуються

іноді з прозою” [8: 111]. Також Руднев поділяє ПК на два підтипи: замкнений і розімкнений – і пояснює, що в розімкненому виді зміна метру не фіксується ні тематично, ні графічно, а „експресивна автономність” ланок зникає.

Міхайл Гаспаров писав, що така конструкція допускалась у музичних жанрах XVIII-го століття. За твердженням віршознавця, на початку XIX ст. попередній вид музичної поліметрії відступає на другий план. Його витісняє новий вид поліметрії, який М. Гаспаров називає ліричною, або драматичною. У таких структурах зміна розмірів мотивується зміною настрою ліричного героя або виступом нового персонажу з новим настроєм. За спостереженнями М. Гаспарова, стара поліметрія виділяла один розмір, зазвичай вільний ямб, як тло, на якому виступають інші розміри; в новій – романтичній – поліметрії всі розміри відчуються рівноправними [2: 136]. М. Гаспаров поділяє ПК на два типи: „Перший нагадує класичну поліметрію: один розмір відчувається як загальний фон, інші виділяють внутрішні вставні шматки, або, навпаки, зовнішнє обрамлення... Другий тип нагадує романтичну поліметрію, яка складається з уривків, написаних різними розмірами, які чергуються один за одним, як ланки, і жоден з розмірів композиційно не переважає інший” [2: 187].

Поняття „поліметрична композиція”, за твердженням Н. Чамати, є вужчим за поняття „поліметрія”: перше не поширюється на віршовані структури, написані змішаними розмірами. Серед таких структур Н. Чамата виділяє „поліметрію ліричну (зміна розміру супроводжує емоційні переходи) та епічну (чергування різнорозмірних фрагментів пов’язано зі зміною предмета зображення)” [10: 112].

Класифікацію поліметричних композицій з точки зору метричного багатства здійснили російський віршознавець М. Павлова та українська дослідниця Н. Костенко. М. Павлова виділяє серед поліметричних конструкцій: I. ПК у межах класичних розмірів: А. ПК в межах одного метра, Б. ПК в межах двоскладових метрів, В. ПК в межах двоскладових і трискладових розмірів; II. ПК, в яких поєднані класичні і некласичні розміри: А. ПК, в яких поєднані двоскладовики та некласичні розміри, Б. ПК, в яких поєднані двоскладовики, трискладовики та некласичні розміри та III. ПК у межах некласичних розмірів [6: 198].

За класифікацією Н.Костенко, існують такі види ПК:

- 1) вірш і проза;
- 2) силабічні розміри з силабічними (С + С);
- 3) силабічні розміри з класичними, силабо-тонічними (С + КЛ);
- 4) силабічні розміри з некласичними, тонічними (С + НКЛ);
- 5) класичні розміри з класичними (КЛ + КЛ);
- 6) класичні з некласичними (КЛ + НКЛ) або навпаки (НКЛ + КЛ);
- 7) некласичні з некласичними (НКЛ + НКЛ) [5: 214].

У цій статті серед поліметричних композицій поетів-романтиків розрізняємо два найуживаніших типи: I. *поліметричні композиції, в яких поєднані класичні і силабічні розміри*, II. *ПК у межах силабо-тонічних розмірів*.

Перший тип поліметричних композицій в яких поєднано силабічну та силабо-тонічну системи віршування, представлений, здебільшого, у творчості зачинателів романтизму. В їхній поезії спостерігаємо два види поліметрії: А) структури, у яких беззастережно домінує фоновий розмір, а іншометричні вклинення незначні за обсягом і композиційно вмотивовані (такий тип М. Гаспаров називає *класичною поліметриєю*); Б) багатосегментні структури з тематично та композиційно рівноправними різнометричними ланками (за М. Гаспаровим – *романтична поліметрія*). Серед ПК класичного типу виділяємо дві групи: перша – із рамковою метричною організацією; друга – із відчутно виділеним основним розміром.

Достатньо різноманітно представлений І тип ПК в українській поезії. За спостереженнями Н. Чамати, такі структури фіксуються на межі 20-х – 30-х років ХІХ ст. у творах зачинателя романтизму Л. Боровиковського. Його балада „*Молодиця*” – „взірець поєднання в органічне ціле в рамках поетичного твору силабічної і силабо-тонічної систем, одна з найпоширеніших з точки зору розмірів, що її складають, модель ПК у творчості романтиків” [10: 113].

Серед українських ПК класичного типу до першої групи належать поезії Л. Боровиковського „*Молодиця*”, „*Чарівниця*” та Т. Шевченка „*Чигрині Чигрині...*”, „*Чого ти ходиши на могилу...*”, „*Н.Н.*” („*Мені тринадцятий минало...*”), „*Не нарікаю я на Бога...*”.

Балада Боровиковського „*Молодиця*” тричастинна, перша і третя витримані у річищі Я4, друга – 14-складовик 8+6. Така рамкова композиція твору композиційно вмотивована: 4-стоповим ямбом написані описово-розповідні ланки, 14-складовиком – монолог героїні. Рамкова будова балади „*Чарівниця*” заснована на силабічному 14-складовому вірші, силабо-тонічні вставки незначні за обсягом і не виділені графічно.

У творчості Т. Шевченка класичний ПК із рамковою будовою відзначила Н. Чамата. За спостереженнями дослідниці, такі поетичні форми „особливо наочно демонструють важливе значення метричної організації тексту в загальній тематичній композиції” [10: 130]. У Шевченкових ПК ланки фонового розміру утворюють обрамлення, яке корелюється особливостями суб’єктивної та мовленнєвої будови. Так, центральна частина твору „*Не нарікаю я на Бога...*” графічно і метрично виокремлена силабічним 14-складовиком від рамкової частини, витриманої у річищі Я4.

У румунській поезії класичний тип ПК із рамковою будовою характерний для найбільшої за обсягом поеми І. Редулеску „*Vis*” („*Сон*”). Твір складається з 20-ти частин, 18 з яких витримані в річищі Я бцн1. В VI-й і VII-й частинах ритмічна схема змінюється: з’являються іншорозмірні рядки. Причому, в VI-й частині поєднуються класичні і силабічні розміри, а в VII-й – силабо-тонічні з силабо-тонічними. VI-а частина починається 14-ма рядками, написаними Я бцн1. Далі відбувається перехід від 6-стопового ямба до силабічних версів. Наступні дві строфи мають переважно силабічний характер, після яких знову з’являється Я бцн1 і завершується ця частина катреном з

ритмом „чистого” тристопового ямба. У процентній відповідності ритмічна картина VI-ої частини така: Я бцн1 – 60 %, силабічні рядки – 28,6 %, Я 3 – 11,4 %. VII-а частина поеми „Сон” становить собою силабо-тонічну ПК. У тексті чергування різнорозмірних версів характеризуються більшою впорядкованістю. Композиційно ми фіксуємо дві частини – розповідь і опис. Розповідь виконана Я бцн1 (25,5 % рядків), а опис – Д 4цу1 (66,6 %), який урізноманітнюється зі стилістичною метою вставкою Я 4цн1 (9 %). Таким чином конструкція поеми „Сон” є класичним типом ПК з домінуючим основним розміром – Ябцн1, який цементує структуру твору. Фоновий розмір обрамляє твір, створюючи рамкову метричну будову, яка корелюється особливостями суб’єктної композиції поеми.

Рамкову метричну будову засвідчено у ПК Я. Векереску та Д. Болінтіяну. У поемі Я. Векереску „Adevărul” („Істина”), основу ритму становить тристоповий ямб (72%). У фрагментах, які є внутрішніми вставками в текст, фіксуємо розмір Амф2, Я2, Я1 та народнопісенний силабічний 8-складовик. Іншорозмірні фрагменти становлять лише 10% версів, але є виразним засобом урізноманітнення ритму. У творі Д. Болінтіяну „Doamna lui Negru și Bargul” („Княжна Негру і бард”) фоновим розміром виступає різностоповий врегульований Амф4242, ним укладено 63,2% тексту. У середині твору з сюжетно-композиційних міркувань з’являються силабічні рядки з будовою 9, 10, 9, 10. Їх частка становить 36,8%.

До другої групи класичного типу ПК належать твори, в яких сюжет розвивається переважно на основі одного панівного розміру, що з’являється у різних місцях тексту і відтінює написані іншими розмірами ланки.

В українській поезії такі структури засвідчено у творах Л. Боровиковського „Бандурист”, М. Костомарова „Пантікапея”, „Могила”, „Сон”, А. Метлинського „Козачья смерть”, „Стен”, Т. Шевченка „Катерина”, „Неофіти” та ін. Наприклад, поліметрія балади *Бандурист* створена на основі одного панівного розміру, вона пов’язана з уведенням до тексту частин у жанрі пісні. За твердженнями Н. Чамати, розповідь автора і тематично пов’язана з нею пісня персонажа розділені графічно й відрізняються метричною та строфічною організацією, причому кожна з частин написана однорідними гетерометричними строфами. Строфи першої частини складені різностоповим амфібрахієм – Амф443443. Строфи другої частини ґрунтуються на імітації народнопісенного силабічного вірша з парним римуванням та „грою” заспіву й приспіву [10: 113]. Наводимо суміжні строфи частин вірша „Бандурист”:

<i>Ті давні набіги, ті давні борби</i>	Амф4
<i>Остались у головах старців сидих –</i>	Амф4
<i>Там дідівська давність схована...</i>	Амф3
<i>Дід стройть бандуру; пробіг по струнах –</i>	Амф4
<i>І струни говорять в костистих руках, -</i>	Амф4
<i>І старець співа про Богдана:</i>	Амф3

<i>Обріс мохом сірий камінь, в полі лежачи,</i>	8+5
<i>Зажурились козаченьки, дома сидячи.</i>	8+5
<i>Дім – пан робочому;</i>	6
<i>Козакові охочому –</i>	8
<i>В полі погулять!</i>	5

(Л. Боровиковський, „Бандурист”)

Подієвий ряд поеми Т. Шевченка „*Катерина*” розвивається на основі силабічного 14-складовика. В поемі „*Неофіти*” фоновим розміром виступає Я4.

Класичний тип ПК з відчутно виділеним основним розміром представлений і в румунській літературі. До таких структур вернулись М. Емінеску, Д. Болінтіняну Г. Крецяну та А. Сіхляну. У драмах М. Емінеску „*Ștefan cel Tânăr*” („*Штефан Молодий*”) та „*Cel din urmă Mușatin*” („*Останній з роду Мушатін*”) відчутний основний ритм Ябцн1, на тлі якого виступають інші розміри, зокрема і силабічні. Частка їх в середньому не перевищує 20%. У творі Д. Болінтіняну „*Clavecii*” („*Рояль*”) основою ритму є Хбц, помережаний версами ХЗ, який урізноманітнюється з сюжетно-композиційних міркувань силабічними рядками з будовою 5ж+5ч/ж. Поема Г. Крецяну „*O noapte la Veneția*” („*Ніч у Венеції*”) має за основу амфібрахічний розмір – Амф4, на тлі якого виступають Х4 та силабічний 8-складовик. Тут беззастережно домінує основний розмір (80%), а силабічні рядки мають яскраво експресивну функцію трансформації фонового розміру. Поліметрична конструкція А. Сіхляну „*Răgânul și creștina*” („*Невіруючий і християнка*”), хоч і починається класичним розміром Ябцн1, має ритмічним тлом силабічні рядки з будовою 5ж+5ж, які відповідають описово-розповідній частині тексту.

Серед поліметричних композицій, у яких поєднано силабічні розміри з силабо-тонічними, спостерігаємо романтичний тип з його тематично та композиційно рівноправними різнометричними ланками.

В українській поезії такі структури засвідчено в А. Метлинського, М. Костомарова та Т. Шевченка. Поезія А. Метлинського „*До вас*” складається з 6 метричних тематично автономних ланок. Використано 5 розмірів: 11-складовий вірш, 8-складовик з переходом у Х4, 14-складовик та 12-складовик. У вірші А. Метлинського „*Степ*” ПК утворюють такі розміри: 11-складовик з відхиленнями у Д4, Х4 з переходом у силабічний 8-складовик, Х2 та 4-складовий вірш. У цьому творі перехід від одного розміру до іншого супроводжує перехід від одного до іншого суб'єкта мовлення.

Романтичний тип домінує у творчості Т. Шевченка. Таку ознаку мають багаточастинні ПК поем „*Гайдамаки*”, „*Слепая*”, „*Сотник*”, „*Причина*”, „*Сретик*”, „*Чернець*”, „*Іржавець*” та ін. У цих творах переходи від одного розміру до іншого здебільшого пов'язані з сюжетно-композиційними та семантичними зсувами у викладі. За підрахунками Н. Гаврилук, метричні зміни поеми „*Гайдамаки*” відбуваються 72 рази, в поемі „*Сотник*” – 19 разів, в поемах „*Чернець*” – 6 разів, „*Іржавець*” – 5 разів, „*Сон*” – „*Гори мої високі*” – 11 разів [3: 26, 32]. За твердженнями Н. Чамати, серед Шевченкових ПК цілком

переважають твори, в яких поєднанно 14-складовик (8+8) та Я4. Наприклад, у поемі „*Sretnik*” наявні 10 метричних ланок, які мають таку послідовність: 14-складовик → Я4 → 12-11-складовик → 14-складовик → Я4 → 14-складовик → Я4 → 14-складовик → Я4 → 14-складовик [10: 130].

У румунській поезії романтичний тип поліметрії фіксуємо в поемі І. Редулеску „*Serafim și Heruvim*” („*Серафим і Херувим*”). Основою ритму є силабо-тонічні розміри – 74,8 % рядків, що складаються з різнометричних ланок, серед яких найбільш уживаним є Я бцн1. Чергування іншорозмірних фрагментів у тексті має такий вигляд: Ябцн1 → Я4цн1 → ДЗ → Х4ц → Амф4ц → Х4 → ЯЗ. Силабічна будова характерна для 25,2 % рядків. Силабікою виконано фрагменти, в яких описуються головні герої – Серафим і Херувим. Цікавим є той факт, що перші строфи означених фрагментів і в першому, і в другому випадку є за будовою силабо-тонічним логедом (8,4 %), який у наступних строфах поступово переходить у силабіку. Наведемо приклад:

<i>Ochii tăi scânteiază,</i>	Д1+Х2
<i>Brațul tău e puterea,</i>	Д1+Х2
<i>Sabia-ți flăcărează</i>	Д1+Х2
<i>Cruntă îți e vederea,</i>	Д1+Х2
<i>Fața ta e fior!</i>	Д1+Х2
<i>În urmă-ți e dreptate,</i>	7-склад.
<i>În preajmă-ți strășnicia;</i>	7-склад.
<i>Glasul tău mă străbate</i>	7-склад.
<i>Totul ești vitejia</i>	7-склад.
<i>Și fulger arzător!</i>	6-склад.

(І.Н. Rădulescu, „*Serafim și Heruvim*”)

Твір „*Serafim și Heruvim*” характеризується найбільшими метричними переливами. Поезія має багаточастинну та різнорозмірну будову, і хоч іншометричні вставки невеликі, вони відповідають семантичній та стилістичній організації твору,

До романтичних ПК належить поема М. Емінеску „*Есо*” („*Ехо*”), в ній безсистемно чергуються різнорозмірні ланки – Амф43432231, 5ж+5ж, Амф3, Д5цу2, Амф43432231, причому, частка силабічних версів становить лише 14% твору. Поема Д. Болінтіняну „*Nuit d'amour*” („*Ніч кохання*”) складається з багатосегментних ланок (15), які безсистемно чергуються у тексті. Серед використаних розмірів фіксуємо Ябцн1, Х4, Яб366 та 5ж+5ч/ж.

Другий тип поліметрії в межах силабо-тонічних розмірів є найбільш популярним серед поетів-романтиків. Панівною формою як в українській, так і в румунській поезії виступає романтичний тип поліметричних композицій, у яких спостерігаємо метричні переливи, коли ланки одного розміру змінюються ланками іншого без явного семантичного мотивування. Такі поезії характеризуються відсутністю домінуючого розміру. Це багатосегментні

композиції, що складаються з різнометричних, тематично й композиційно рівноправних ланок, які безсистемно чергуються у тексті. Серед таких форм фіксуємо: ПК в межах одного метра; ПК в межах двоскладових метрів; ПК в межах двоскладових і трискладових метрів та поліморфні структури.

Силабо-тонічні ПК в межах одного метра більше вживані в румунській поезії. Л. Бельська вважає, що якщо в ПК віршорядки виступають не комбінаціями різних метрів, а різновидами одного метру, такі структури слід вважати не поліметричними, а поліритмічними, але однометричними [1: 106].

Таку композицію творів фіксуємо у В. Александрі, М. Емінеску, Д. Болінтіняну, Б. П. Хашдеу. Серед таких форм класичну будову має поезія В. Александрі „*Odă la statuia lui Ștefan cel Mare*” („*Ода статуї Штефана Великого*”), яка витримана у річищі ямбічного метра. Вірш має тричастинну рамкову композицію з чергуванням ланок Я4, Ябцн1 та Я4. Пропорції частин збалансовані, а зміна розміру в тексті підтримується тематичною композицією тексту.

Однометричний вид ПК романтичного типу є найбільш розповсюдженим. Структура поезії М. Емінеску „*Ce s-alegea de noi, a mea nebună*” („*Що було б з нами, моя божевільна...*”) є найоригінальнішим прикладом ліричної поліметрії, у ній зміна розмірів пов'язана зі зміною емоцій ліричного героя. Вірш складається з різнорозмірних, але однометричних композиційно рівноправних чотиривіршів, які чергуються між собою таким чином, що непарні строфи мають будову п'ятистопового ямба, а парні – ямбічного чотиристоповика:

<i>Ce s-alegea de noi, a mea nebună,</i>	Я5
<i>De ne-ntâlneam demult cu-așa iubire?</i>	Я5
<i>Sau nebuneam mai mult încă-mpreună,</i>	Я5
<i>Sau eu muream de-atâta fericire.</i>	Я5
<i>Viața mea cea strălucită</i>	Я4
<i>De ochii tăi cei de copil</i>	Я4
<i>Era cu zgomot și-nflorită</i>	Я4
<i>Precum e luna lui april</i>	Я4

(М. Eminescu, „*Ce s-alegea de noi, a mea nebună*”)

У творі М. Емінеску „*Peste codri sta cetatea*” („*За лісом стояла фортеця*”), чергування різнорозмірних фрагментів, хоч і не розділених графічно, вмотивоване семантично. Фрагмент, написаний Х4, чергується з гетерометричними фрагментами, у яких, на тлі Х4, наявні 2-стопові і 3-стопові хореїчні шматки. Композиція вірша М. Емінеску „*Ștefan cel Mare*” („*Штефан Великий*”) – двочастинна і базується на амфібрахічних тристововиках. У поезії, задля отримання відчуття певної динаміки ритму, поет поєднує різностопові рядки. Так, перша частина складається з двох строф з будовою Амф22222223, другій частині притаманна форма Амф443443.

Ліричну поліметричну композицію має вірш Д. Болінтіняну „*La pizmă*” („*Заздрість*”). Поезія становить собою впорядковане чергування різно-розмірних строф, які композиційно є рівноправними. У творі послідовно чергуються між собою чотиривірші Х4 з чотиривіршами Х6ц.

Форму з ознаками романтичної композиції мають дві поезії Б. П. Хашдеу „*La casa de nebuni*” („*В божевільні*”) та „*Așteptând*” („*Чекаючи*”). Для них характерна багаточастинна та різнорозмірна будова. Ланки творів виокремлені графічно, але складаються з різної кількості рядків. Така архітектоніка має тенденцією до поліморфізму. Наприклад, метрична будова твору „*La casa de nebuni*” („*В божевільні*”) виглядає так: перша частина – Я4 (16 рядків), II частина – Ябцн1 (20), ЯЗ (6), Я4 (12), ЯЗ (6), Я4 (12), ЯЗ (6), III частина – Я443443 (6), Я66624 (5) та Ябцн1 (36), IV частина – Ябцн1 (4), Я63366 (5), Ябцн1 (18), Я422666 (5) та Ябцн1 (16), V частина – Я4 (18), VI частина – Я433433 (6). Зміна розміру в творі переважно відповідає тематичним та емоційним переходам у змісті. Таку саму будову має поема „*Așteptând*” („*Чекаючи*”), в якій виявляємо 10 гетерометричних частин, написаних шістьма різними розмірами, але в межах одного метра: I, II і III частини витримані в річищі Я4, IV частина складається з гетерометричних строф, в які безсистемно вплітаються різнорозмірні ямбічні рядки, V частина має розмір Я4, VI – Я55553, VII – Я666666663, VIII – Я6262, IX – Я663333, X – Я4. М. Гаспаров трактує такі форми як знак романтичного ліризму і вбачає в них приглушену поліметрію. Теоретик зазначає, що „зазвичай для виділення тематично важливих уривків використовувалися способи більш тонкі – строфічні” [2: 136-137].

В українській поезії до ПК в межах одного розміру вдавався лише П. Куліш. В його поезії фіксуємо класичний тип поліритмії. Так, у творах „*Сагайдачний*”, „*Нові жиди*” та „*Магомед і Хадиза*” основу ритму становить ямбічний шестистоповик. Він виступає як загальний фон, п'ятистопові ямбічні розміри виділяють внутрішні вставні шматки, а в поемі „*Магомед і Хадиза*” дев'ятирядники написані розміром Я656565656.

Силабо-тонічні ПК в межах двоскладових метрів засвідчено тільки в румунській поезії, найчастіше – у творах Д. Болінтіняну. Цікавою за віршовою будовою є його поема „*La piramide*” („*До пірамід*”). Тут кожна з шести частин має свою структуру: I – Я6663, II – Х663, III – різнометричне поєднання Х4444 та Ябцн1бцн1бцн13, IV – Ябцн13, VI – Ябцн1, з появою версів ЯЗ. У поемі „*Țara noastră mai-nainte*” („*Колись наша країна*”) поет поєднує монорозмірні і різнорозмірні фрагменти. Перша частина написана Х4, у другій маємо чергування п'ятивірша, укладеного Х63636, з катреном Ябц, третя частина становить собою структуру з чергуванням Х6363 і Х6ц.

Поезія М. Емінеску „*Pentru talmăcirea aforismelor lui Schopenhauer*” („*Пояснення афоризмів Шопенгауера*”) складається з різнометричних строф, які послідовно змінюються. Так, у поезії фіксуємо строфи, витримані в річищі Х4, Я4, Ябцн1. Вони змінюються трьома строфами Дбц, стилізо-

ваного під гекзаметр, за якими ідуть чотири строфи, написані Я4. Поема М. Емінеску „*Ta twam asi*” складається з гетерометричних ланок, які змінюються у такій черговості: Х8, Ябцн1, ЯЗ.

Двоскладові розміри у ПК вдало поєднав Ч. Болліак. Поезія „*Fata boierului și fata țiganului*” („*Дочка боярина і дочка цигана*”) побудована на основі чергування строф, укладених різними розмірами. Тут маємо чергування катрена Ябцн1бцн1бцн1Х з шестивіршем Яб6636663. Творові „*Către Z.F.*” („*До З.Ф.*”) властиве безсистемне поєднання ланок, витриманих у річищі ХЗ і ЯЗ.

До ПК з чергуванням фрагментів двостопових розмірів, відносимо твір Б. П. Хашдеу „*Merian*” („*Merian*”). Поезія побудована на основі врегульованого чергування частин, написаних Х224224 та Ябцн1, причому, ланки ПК тут гетерометричні – хорейчний розмір наповнює верси шестирядкової строфи, а ямбічний – властивий трьом катренам.

Силабо-тонічні ПК в межах двоскладових і трискладових метрів є найуживанішими в українській поезії. Серед таких ПК виокремлюємо структури з відчутно виділеним основним розміром, що є ознакою класичного типу. У таких конструкціях фоновий розмір відтінює написані іншими розмірами центральні щодо сюжетного розвитку частини твору. Іншометричні вклицення незначні за обсягом, але художньо вмотивовані. Такі композиції властиві творам А. Метлинського, Є. Гребінки, М. Костомарова. Так, у баладі Метлинського „*Гетьман*” чотиривірш хорейчного чотиристоповика починає і закінчує монолог ліричного персонажа, серединна частина якого, як і авторський опис та розповідь, написано Амф. Подаємо фрагмент:

<i>Він голову сиву схилив, як билину,</i>	Амф4
<i>І пільно орлом позирав на Україну.</i>	Амф4
<i>Насторожі моє вухо;</i>	Х4
<i>А все тихо, а все глухо!</i>	Х4
<i>Чи козак і кінь умер?</i>	Х4
<i>Чи орел без крил, без пер?</i>	Х4
<i>Вже вкрай втихомирився: чую, од моря до моря...</i>	Амф5
<i>Прислухався, глянув ще раз на Україну,</i>	Амф4
<i>Схилився, як билина, і сам в домовину...</i>	Амф4

(А. Метлинський, „*Гетьман*”)

Рамкові метричні організації у ПК в межах двоскладових і трискладових метрів засвідчено у творі М. Костомарова „*Пантіканея*”, в якому обрамлювально частина написана чотиристоповим хореем, а центральна – астрофічним ямбом з переважанням Я5 та гекзаметром. У поезії М. Костомарова „*Сон*” рамкова частина написана тристоповиками: Амф→Д→Амф, а центральна – Я5. Тристоповики виступають фоновим розміром у творі Б. Грінченка „*Беатріче Ченчі*”. Перші частини мають розмір Ан434344, третя розпочинається Х4, після хорейчних рядків знову виступає Ан434344, що займає 82%

тексту і виступає як загальний фон. Поема закінчується епілогом, який витриманий у річищі Амф4. У поемі П. Куліша „Дума про курку з курчатами” на тлі Ябц, який становить основу ритму, виступають восьмирядники з ритмом Амф4.

Поєднання двоскладовиків із трискладовиками у ПК румунських поетів представлені у багаточастинних ПК романтичного типу. Так, поема Д. Болінтіняну „*Peștera muștelor*” („*Печера мух*”) складається з різнометричних і різностопових фрагментів зі схемою: Х6 – 3, Д4242, Х63663. У його восьмичастинному творі „*Mihnea și baba*” („*Міхня і баба*”) засвідчене чергування частин, написаних Амф4ц, ЯЗ та Д4242. В ПК В. Александрі „*Coroana vieții*” („*Корона життя*”) послідовність розмірів: Ябцн1 → Д4ц1, який урізноманітнюється вставкою Ябцн1 → ЯЗ → Ябцн1 → Амф4242 → Ябцн1 → Амф4242. ПК Г. Крецяну „*Logodnicele nopții*” („*Наречені ночі*”), теж побудована за зразком романтичного типу. Вона має 8 поліметричних частин (Х6ц, Д4ц, Х6ц, Х336336, Х6ц, Х4, Х6ц), але пропорції і тематика такі, що в якості фонового розміру сприймається розмір зачину – Х6ц. Тобто, ми маємо конструкцію де, за М. Гаспаровим, один тип поліметрії переходить в інший [2: 187].

У румунській поезії форми класичного типу із рамковою метричною будовою притаманні творчості М. Емінеску та Д. Болінтіняну. Наприклад у драмах М. Емінеску „*Andrei Mureșanu (A)*” („*Андрей Мурешану (варіант А)*”) та „*Andrei Mureșanu (C)*”, („*Андрей Мурешану (варіант С)*”) беззастережно домінує фоновий розмір – це шестистоповий ямб з цезурним нарощенням на один склад. Іншометричні вставки виокремлені графічно. Діалоги персонажів написані різностоповими фрагментами, причому, кожній дійовій особі властивий окремий розмір, серед яких Амф4242, Я4242 та Д4242. У творі Д. Болінтіняну „*Conrad*” („*Конрад*”) на тлі основного ритму – Ябцн1 – фіксуємо фрагменти, витримані в річищі Я6663, Амф4442 та Х4. Ці вставки художньо вмотивовані.

Характерним для поетів-романтиків є композиції, які складаються з поліморфних структур, в яких чергуються різнометричні ланки. До таких форм вдалися в українській літературі А. Метлинській та М. Костомаров. За твердженнями Н. Чамати, творчість А. Метлинського характеризується найбільшим „розгулом” поліметрії. У його доробку фіксуємо тексти, у яких один вид поліметрії переходить у інший. Такими прикладами є вірш „*Гулянка*” та балада „*Смерть бандуриста*”, де поряд з гомометричними ланками, дуже часто входять і гетерометричні, тобто ланки, які з метричного боку можуть бути комбінованими. Так, в ПК твору „*Гулянка*”, фоновим розміром виступає Д4, іншометричні ланки відтворені Х4, логаетом на дактилічній основі та поліморфними строфоїдами з рядків Я4, Я5, Ам4, Ам5, Ам6, Ярз та інших силабо-тонічних розмірів [10: 119].

ПК М. Костомарова „*Лісня моя*” утворена з п’яти ланок з різнорозмірними рядками. Найяскравіший приклад поліморфності складає третя ланка, яка утворена силабо-тонічними трискладовиками з переходами від одного метра

до інших. Картину послідовності розмірів цього твору подала Н. Чамата: 6 рядків Д4 (з трьома відхиленнями), 3 – Аη2 (з двома відхиленнями), 2 – Аη1, 1 – Аη4, 4 – Аη2, 2 – Аη1 (з одним відхиленням), 1 – Аη4 [10: 116].

У румунській поезії такі форми наявні у творах М. Емінеску та Б. П. Хашдеу. Найширшого використання поліморфні композиції набули у творчості М. Емінеску. Створюючи нові типи і форми поліметрії, М. Емінеску часто вдається до використання ланок з різнорозмірними рядками. Ритмічний малюнок твору „*Ondină*” („*Ундіна*”) виявляє безсистемне чергування гетерометричних ланок з монометричними та неврегульованість строфічної організації Амф43432231, Д4, Я5252, Д4444Амф1331, Х4. Такий метричний склад дає підстави зарахувати твір до поліморфних структур:

<i>Și cum colorile ce se îmbină</i>	Д4
<i>Naște a soarelui albă lumină.</i>	Д4
<i>Astfel prin vocile răsunătoare</i>	Д4
<i>Curge-astă mistică, dulce cântare:</i>	Д4
<i>Ondină,</i>	Амф1
<i>Cu ochi de dulce lumină,</i>	Амф3
<i>Cu bucle ce-nvăluie-n aur</i>	Амф3
<i>Tezaur!...</i>	Амф1
(М. Eminescu, „ <i>Ondina</i> ”)	

ПК Б. П. Хашдеу „*Complotul bubelor*” („*Змова чиряків*”) відзначається підкресленим метричним малюнком, у якому фіксуємо ланки, витримані в річищі Амф3, Х4Амф2Х4Амф2, Я4 та Ябцн13бцн13. Яскравим прикладом поліморфності є твір Б. П. Хашдеу „*Extract din albumul unei cățelușe*” („*3 альбома однієї собачки*”), утворений з комбінованих ланок за структурою: Х4Амф2Х4Амф2Амф2, Я4444Х4, Амф4343Я2, Я32231.

Зробимо стислі висновки. Метричний аналіз творів румунських і українських поетів-романтиків показав, що митці створювали нові типи вірша, для яких характерне внутрішнє видозмінення віршованих форм. Серед поліметричних структур фіксуємо два типи: I. ПК, в яких поєднано силабічні та силабо-тонічні розміри, та II. ПК у межах силабо-тонічних метрів.

Перший тип поліметрії найуживаніший в українській літературі. Серед його форм фіксуємо класичний тип, в якому беззастережно домінує фоновий розмір та романтичний тип з тематично та композиційно рівноправними різнометричними ланками. Серед румунських ПК найуживанішим є класичний тип із рамковою метричною будовою.

Другий тип поліметрії переважає в румунській поезії. Серед таких форм фіксуємо: ПК в межах одного метра; ПК в межах двоскладових метрів; ПК в межах двоскладових і трискладових метрів та поліморфні структури. В румунській поезії домінують форми в межах одного метра та ПК в межах двоскладових метрів, в українській – форми в межах двоскладових і трискладових метрів. Поліморфні структури наявні в обох літературах.

Панівною формою як в українській, так і в румунській поезії виступає романтичний тип ПК, який характеризується відсутністю переваги якогось одного розміру. Це багатосегментні композиції, що складаються з різнометричних, тематично й композиційно рівноправних ланок, які безсистемно чергуються у тексті. До таких форм вдалися в українській літературі Т. Шевченко, А. Метлинській, М. Костомаров, П. Куліш, у румунській – М. Емінеску, В. Александрі, Д. Болінтіняну, Б. П. Хашдеу.

Загалом і українська, і румунська поезія, завдяки метричному збагаченню віршованих форм, виявляють великі можливості у розробці поліметричного вірша.

Література

1. Бельская Л., *О полиметрии и полиморфности (на материале поэзии С. Есенина) // Проблемы теории стиха*, Л.: Наука, 1984, с. 99-109.
2. Гаспаров М., *Очерк истории русского стиха*, М.: Лимитед, 2000.
3. Гаврилюк Н., *Український поліметричний вірш*. К.: Фенікс, 2009.
4. Жирмунский В. *Теория стиха*, Л.: Советский писатель, 1975.
5. Костенко Н., *Українське віршування ХХ століття*, К.: Київський університет, 2006.
6. Павлова М., *Метрический и строфический репертуар Саши Черного // Проблемы теории стиха*, Л.: Наука, 1984, с. 193-208.
7. Паладян К., *Румунське і українське силабо-тонічне віршування ХІХ століття*: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.10.06 „Теорія літератури”, Чернівці, 2012.
8. Руднев П., *Из истории метрического репертуара русских поэтов ХІХ – начала ХХ в. (Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Тютчев, Фет, Брюсов, Блок) // Теория стиха*, Л.: Наука, 1968, с. 107-144.
9. Холшевников В., *Стихovedение и поэзия*, Л.: Ленинградский университет, 1991.
10. Чамата Н., *Поліметричні композиції у творах українських поетів-романтиків // На стику культур: польський та український вірш*, К.: Київський університет, 2007, с. 112-132.